

Eğitim Ekonomisi ve Planlaması

Editörler:

Doç. Dr. Mahmut SAĞIR

Doç. Dr. Ramazan YİRCİ

2. Baskı

Editörler: Doç. Dr. Mahmut SAĞIR - Doç. Dr. Ramazan YİRCİ

EĞİTİM EKONOMİSİ VE PLANLAMASI

ISBN 978-625-7228-04-6

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Ekim 2020, Ankara

2. Baskı: Mart 2022, Ankara

Yayın-Proje: Nisanur Uzunlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Eğitim sistemlerinin nihai ve evrensel amacı bilinçli üretici ve tüketici yetiştirmektir. Bir toplumun üyeleri ne kadar bilinçli üretici ve tüketici davranışlarına sahipse o toplumun refah düzeyinin aynı oranda olması beklenir. Başka bir ifadeyle eğitim ve kalkınmışlık arasında doğrusal bir ilişki olduğu bilinmektedir. Ayrıca eğitim maliyetlerini karşılamak için finansman sağlamak ve bu finansmanı rasyonel bir şekilde kullanmak ekonomi bilgisini gerektirmektedir. Bu nedenle eğitim ve ekonomi karşılıklı etkileşim içerisinde olan iki ayrı disiplindir. Bununla birlikte, eğitime ayrılan finansmanla, eğitim arz ve talebinin nasıl oluşturulacağı, eğitime ayrılan kaynakların hangi alanlara nasıl dağıtılacağı ve fırsat ve imkân eşitliğinin nasıl sağlanacağı gibi sorunların çözümü planlamaya hâkim olmaktan geçmektedir. Ayrıca eğitime ayrılan kaynaklar ve planlama doğal olarak ülkelerin eğitim politikalarını da etkilemektedir. Dolayısıyla eğitim politikalarıyla maliyet etkin bir eğitim sisteminin kurulması ve sürdürülmesi eğitim ekonomisi ve eğitim planlaması verilerinden yararlanmayı zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada, eğitim ekonomisi, eğitim planlaması ve eğitim politikaları birlikte incelenmiştir.

Teknolojinin gelişmesi, gerek üretim gerekse hizmet sektörünü emek yoğun olmaktan teknoloji yoğun olmaya evirmiş ve otomasyon sistemleri sayesinde maliyetleri önemli ölçüde düşürmüştür. Ancak eğitim sektörü, tüm teknolojik gelişmelerden yararlanmasına rağmen hala emek yoğun bir sektör olarak devam etmekte ve en maliyetli sektörlerden bir olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitimin yarı kamusal bir hizmet olması, yani hem bireye hem de topluma fayda sağlaması nedeniyle finansmanı tüm dünyada neoliberalist ekonomik anlayışa rağmen hala önemli ölçüde kamu tarafından karşılanmaktadır. Bu nedenle eğitim sistemleri, ülkelerin bütçelerinden en fazla pay ayrılan sektörlerden biri olmaktadır. Bununla birlikte neoliberalizmin de etkisiyle vergi verenlerin eğitime ayrılan kaynağı ve bu kaynağın kullanımına ilişkin eleştirileri giderek artmaktadır. Uluslararası ve yerel işgücü piyasalarında akıl terinin alın terinden daha değerli olduğu sürece küresel ve ulusal ölçekte eğitim önemini hiçbir zaman kaybetmeyecektir. Bu amaçla ülkeler daha fazla kalkınmışlık için eğitim sistemlerine ciddi miktarlarda kamusal kaynaklar aktarmakta, bireyler ise daha fazla gelir ve daha rahat bir yaşam için bireysel olarak eğitime yatırım yapmaktadırlar.

Ülkemizde eğitim ekonomisi ve planlamasına odaklanan kapsamlı kaynakların sayısı oldukça sınırlıdır. Eğitim Ekonomisi ve Planlaması adlı bu kitap çalışmasının içeriğindeki geliştirilmeye açık yönlerine rağmen kuram ve uygulamada var olan bu boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Bu çalışmada, bir bütünlük içinde

verilen eğitim ekonomisi, planlaması ve politikaları, alanda çalışan akademisyenlere, lisansüstü öğrencilerine ve uygulamacılara yol göstereceği düşünölmektedir. Bu eserde emeği geçen tüm yazarlara teşekkür eder, başarılı çalışmalarının devamını dilerim. Ayrıca eserin basımında her türlü desteği veren Pegem Akademi ekibine şükranlarımı sunarım.

Doç. Dr. Mahmut SAĞIR

Doç. Dr. Ramazan YİRCİ

Bölümler ve Yazarları

Editörler: Doç. Dr. Mahmut SAĞIR – Doç. Dr. Ramazan YİRCİ

1. Bölüm: Eğitim Ekonomisine İlişkin Temel Kavramlar

Prof. Dr. Muhammed TURHAN - Fırat Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-4077-6471

Arş. Gör. Dr. Yusuf Celal EROL - Fırat Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-8588-3137

2. Bölüm: Eğitim ve Kalkınma İlişkisi

Doç. Dr. Tuncay Yavuz ÖZDEMİR - Fırat Üniversitesi

ORCID No:0000-0001-6474-5915

3. Bölüm: Ekonomik Kuramlar ve Eğitim Anlayışları

Doç. Dr. Mahmut SAĞIR - Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-3807-151X

4. Bölüm: İnsan Sermayesi Kuramı Üzerine Tarihsel ve Toplumsal Bir Analiz

Doç. Dr. Tarık SOYDAN - Ankara Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-6647-6218

5. Bölüm: Eğitim Maliyeti ve Finansmanı

Doç. Dr. Betül BALKAR - Gaziantep Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-4774-9727

6. Bölüm: Eğitim Yatırımları

Doç. Dr. Osman ÇEKİÇ - Çanakkale 18 Mart Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-3600-2855

Yaşar DİLBER - Bursa İl Milli Eğitim Müdürlüğü

ORCID No: 0000-0001-7994-2786

7. Bölüm: Eğitimde Özelleştirme

Doç. Dr. Asiye TOKER GÖKÇE - Kocaeli Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-1909-1822

8 . Bölüm: Eğitimin Dışsallıkları

Dr. Tahir YILMAZ - Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8340-8375

9 . Bölüm: Eğitimde Maliyeti Düşürmede Alternatif Yaklaşımlar

Doç. Dr. Süleyman KARATAŞ - Akdeniz Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0002-2886
Dr. Reyhan ŞEKERCİ
ORCID No: 0000-0002-9348-2621

10 . Bölüm: Eğitim Planlamasına İlişkin Temel Kavramlar

Doç. Dr. Yüksel GÜNDÜZ - Ondokuz Mayıs Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4710-8444

11 . Bölüm: Eğitimde Planlama Modelleri ve Teknikleri

Prof. Dr. Tufan AYTAÇ - Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6103-3530

12 . Bölüm: Eğitimde Küreselleşme ve Uluslararasılaşma

Prof. Dr. Celal Teyyar UĞURLU - Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
ORCID NO: 0000-0002-7933-9327

13 . Bölüm: Türkiye’de Eğitim Planlaması

Prof. Dr. M. Cevat YILDIRIM - Yüziüncü Yıl Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003- 0062-7826

14 . Bölüm: Okula Dayalı Planlama ve Ekonomi

Doç. Dr. Yılmaz TONBUL - Ege Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3674-619X

15 . Bölüm: Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları

Doç. Dr. Ramazan YİRCİ - Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4696-7420

16 . Bölüm: Türkiye’de Eğitimde Finansman Ve Planlama Sorunları

Doç. Dr. Fırat Kıyas BİREL - Dicle Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-7463-9067

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM EĞİTİM EKONOMİSİNE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

Hazırlık Soruları	1
GİRİŞ.....	1
Ekonominin Tanımı.....	3
Eğitim ve Ekonomi Arasındaki İlişkiler ve Eğitim Ekonomisinin Tanımı.....	4
Eğitimin Beşeri Sermaye Üzerindeki Etkisi	8
Üretim Faktörleri ve Eğitime Uygulanması.....	9
Eğitim Talebi ve Eğitim Arzı.....	11
Eğitim Talebi	12
Eğitim Talebini Belirleyen Faktörler.....	13
Eğitim Talebinin Diğer Mal ve Hizmetlerin Talebinden Farkları.....	15
Eğitim Arzı.....	16
Eğitim Arzının Diğer Mal ve Hizmetlerin Arzından Farklar.....	16
Eğitim Talep ve Arzının Dengelenmemesi Dolayısıyla Yaşanan Aşırı Eğitilmişlik Problemi (OverEducated Problem)	17
Bir Mal ve Hizmet Olarak Eğitim.....	18
Eğitimin Yatırım ve Tüketim Özelliği	19
Eğitim-Üretim İlişkisi ve Yatırım Malı Olarak Eğitim	20
Eğitim-Tüketim İlişkisi ve Tüketim Malı Olarak Eğitim	21
ÖZET	21
KAYNAKLAR.....	23

2. BÖLÜM EĞİTİM VE KALKINMA İLİŞKİSİ

Hazırlık Soruları.....	27
GİRİŞ.....	27
Eğitim ve Ekonomik Büyüme.....	28
Teknolojik Gelişmelerden Yararlanma ve Yeni Teknolojiler Geliştirme Yeteneğinin Gelişmesi	28
Eğitim Düzeyi ile Ortalama Yaşam Süresi Arasındaki Pozitif İlişki	28
Eğitim ve Kalkınma.....	30

Ekonomik Büyüme ve Kalkınma	38
Rakamlarla Ülkelerde Eğitim ve Kalkınma.....	40
ÖZET	46
KAYNAKLAR.....	47

3. BÖLÜM EKONOMİK KURAMLAR VE EĞİTİM ANLAYIŞLARI

Hazırlık Soruları	51
GİRİŞ.....	51
Modern Öncesi Dönem.....	52
Merkantilizm.....	53
Merkantilizm ve Eğitim	55
Fizyokrazi.....	56
Fizyokrazi ve Eğitim	58
Modern Dönem Ekonomik Sistemler	59
Liberal Kapitalizm	59
Liberal Kapitalizm ve Eğitim	62
Sosyalizm.....	64
Sosyalizm ve Eğitim	67
Müdahaleci Kapitalizm.....	69
Müdahaleci Kapitalizm ve Eğitim	72
Neoliberalizm.....	74
Neoliberalizm ve Eğitim	75
Post Modern Dönem	78
Liberteryenizm	78
Anarko Kapitalizm	79
Liberteryenist ve Anarko Kapitalist Eğitim	80
Türkiye'de Durum.....	83
ÖZET	85
KAYNAKLAR.....	86

4. BÖLÜM

İNSAN SERMAYESİ KURAMI ÜZERİNE TARİHSEL VE TOPLUMSAL BİR ANALİZ

Hazırlık Soruları	91
GİRİŞ	92
Eğitim Ekonomisi Disiplininin Gelişimi ve İnsan Sermayesi Kuramı	92
İnsan Sermayesi Kuramı ve Kurama Yönelik Kuramsal Eleştiriler	94
İnsan Sermayesi Kuramı Bağlamında Eğitimin İktisadi Analizi	97
Eğitim Ekonomisi Kuramları ve Eğitimle İstihdam Arasındaki İlişkiler	98
Eğitim ve İstihdam İlişkisinin Yapısal Unsurları ve Sosyo-Ekonomik Bağlamı	100
İnsan Sermayesi Kuramı, Neo-Liberal Politikalar ve Eğitim Alanında Yapısal Dönüşüm	104
Sonuç Yerine	107
ÖZET	109
KAYNAKLAR	110

5. BÖLÜM

EĞİTİM MALİYETİ VE FİNANSMANI

Hazırlık Soruları	113
GİRİŞ	113
Eğitimde Maliyet	114
Eğitimde Maliyet Türleri	117
Özel Maliyet	117
Doğrudan Maliyet, Dolaylı Maliyet ve Fırsat Maliyeti	118
Kurumsal Maliyet	119
Sosyal Maliyet	119
Sermaye Maliyeti ve Cari Maliyet	120
Sabit, Değişken, Yinelenen ve Yinelenmeyen Maliyet	121
Marjinal Maliyet	121
Faktör Maliyeti	122
Birim Maliyeti	122
Eğitim Finansmanı ve Eğitim Finansmanında Kullanılan Kaynaklar	122
Eğitim Finansmanında Dikkat Edilmesi Gereken Temel Faktörler	124
Eğitim Finansmanında Değişen Anlayış ve Finansman Modelleri	126
Kamu Finansmanı	128
Özel Finansman	129
Karma Finansman	130

Alternatif Finansman Yaklaşımları	131
İhtiyaç Temelli Finansman	131
Kupon Sistemi.....	132
Eğitim Finansmanında Program Bütçeleme Anlayışı	133
Yerel Finansman Anlayışı.....	133
Türk Eğitim Sisteminde Finansman	134
Temel Eğitimin ve Ortaöğretimin Finansmanı	135
Yaygın Eğitimin Finansmanı.....	138
Yükseköğretimin Finansmanı.....	139
ÖZET	140
KAYNAKLAR.....	142

6. BÖLÜM

EĞİTİM YATIRIMLARI

Hazırlık Soruları	147
GİRİŞ.....	148
Eğitim Harcamaları ve PISA Sınavları.....	150
Türkiye’de Eğitime Ayrılan Bütçe	155
Türkiye’de Eğitim Yatırımları	160
Eğitim Yatırımlarında Fayda-Maliyet Analizi	166
FAYDA-MALİYET ANALİZ ADIMLARI	168
ÖZET	170
KAYNAKLAR.....	171

7. BÖLÜM

EĞİTİMDE ÖZELLEŞTİRME

Hazırlık Soruları	175
GİRİŞ.....	175
Eğitimde ÖzelleŐme.....	176
Eğitimde ÖzelleŐmenin Nedenleri	180
Eğitimde ÖzelleŐtirmenin Ekonomik Nedenleri.....	181
Eğitimde ÖzelleŐtirmenin Mali Nedenleri.....	184
Eğitimde Özelleştirme Türleri	186
Eğitimde ÖzelleŐtirmelerin Avantajları, Dezavantajları ve Sonuçları,	189
Eğitimde ÖzelleŐme ve YerelleŐme İlişkisi	193
Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme Politikaları	195

Okul Seçimi Politikaları.....	196
Charter Okulları	199
Kupon ve Benzeri Destekler.....	200
Eğitimde Özelleştirmeye Yönelik Modeller ve Yollar	202
Türkiye’de Eğitimde Özelleştirmeler	208
ÖZET	211
KAYNAKLAR.....	212

8. BÖLÜM EĞİTİMİN DIŞSALLIKLARI

Hazırlık Soruları	219
GİRİŞ.....	219
Eğitimin Bireysel ve Toplumsal Getirileri ile Eğitimin Dışsallıkları	220
Bireysel Getiriler.....	222
Doğrudan Parasal Getiriler	222
Dolaylı Parasal Getiriler	225
Parasal Olmayan Getiriler	226
Toplumsal Getiriler	227
Ulusal Gelire Katkı	228
Dışsallıklar	230
Dışsallık Kavramı ve Eğitimin Dışsallıkları	230
Eğitimde Pozitif ve Negatif Dışsallık.....	231
Eğitim Dışsallıkları ve Kamusal Finansman	233
Eğitimin Yarattığı Dışsallıklar.....	235
Demokrasi ve Politik Davranış	235
Etkin Piyasalar ve Teknik Değişimler	237
Düşük Suç Oranları.....	238
Toplumsal Hizmetler	239
Modernleşme ve Toplumsal Uyum	240
Sağlıklı Toplum	241
Kaynakların Yeniden Dağıtımı	244
Diğer Dışsallıklar	244
ÖZET	245
KAYNAKLAR.....	246

9. BÖLÜM

EĞİTİMDE MALİYETİ DÜŞÜRMEDE ALTERNATİF YAKLAŞIMLAR

Hazırlık Soruları	251
GİRİŞ.....	251
Okul Giderlerinin Azaltılmasına Dönük Yaklaşımlar	253
İkili-Üçlü Eğitim ve Okul Süreleri.....	253
Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim	255
Sınıf Büyüklüğü Ekonomisi	255
Okul Binalarının Etkili Kullanımı.....	256
Sermaye Maliyetlerinin Azaltılması.....	258
Öğretmen Devir Maliyetlerinin Düşürülmesi.....	259
Alternatif Eğitim Yaklaşımları	261
Nitelikli Uzaktan Eğitim	261
Yaşam Boyu Öğrenme, Yaygın Eğitim ve Yetişkin Eğitimi	262
Açık ve Uzaktan Öğretim	263
Evde Eğitim	263
Web ve Android Tabanlı Eğitim	265
Alternatif Okullar	267
Diğer Yaklaşımlar	268
Eğitim Harcamalarının Özel Sektör Tarafından Sağlanması.....	268
Sınıf Tekrarı Sorunsalı	270
Devamsızlığın ve Okul Terkinin Azaltılması.....	270
ÖZET	271
Okul Giderlerinin Azaltılmasına Dönük Yaklaşımlar	272
KAYNAKLAR.....	273

10. BÖLÜM

EĞİTİM PLANLAMASINA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

Hazırlık Soruları	277
GİRİŞ.....	277
Eğitim Planlamasının Tanımı	278
Eğitim Planlamasının Süreci.....	281
Sistem Hedeflerinin Saptanması.....	283
Sistemin Ürünü ve Bunların Değerlendirilmesi.....	283
Sistemin Üzerinde Çalıştığı Madde.....	283
Üretim Teknikleri	284

Kurulacak Sistemin Yapısı.....	284
Sistemin Verimini Değerlendirme	284
Eğitim Planlamasının Gerekliliği	285
Eğitim Kurumlarında Zaman ve Emek Savurganlığına Yol Açmamak İçin Planlama Yapmak Gereklidir	286
Yöneticilerin Dikkatlerini Okulun Amaçlarına ve Amaçların Gerçekleştirilmesi Üzerine Çekmek İçin Planlama Yapmak Gerekir	287
Okuldaki Etkinliklerin Eşgüdümlemesinin Kolaylaştırılması İçin Planlama Yapmak Gerekir	287
Okulun Tüm Kaynaklarının Amaçlara Yöneltilip, Yöneltilmediğini İzlemek ve Denetleme Olanığı Sağlaması İçin Planlama Yapmak Gerekir.....	287
Okulda Daha Akılcı İlke, Yöntem ve Kuralların Geliştirilmesine Olanak Sağladığı İçin Planlama Yapmak Gerekir	288
Denetim İçin Standartların Belirlenmesine Temel Oluşturduğu İçin Planlama Yapmak Gerekir.....	288
Okulun Yıpranmasını ve Güç Kaybını Önlemek İçin Planlama Yapmak Gerekir	288
Eğitim Planlamasının Nedenleri	289
Mali Politikalar Yönünden	289
İnsan Sermayesi Yönünden	290
Uzun Vadeli Amaçlar Yönünden	291
Başarıyı Artırma Yönünden	291
Eğitim Koşullarının Eşitlenmesi Yönünden	292
Eğitim Planlamasının İlkeleri	293
Amaca Uygunluk.....	293
Bütünlük	293
Ölçülebilirlik	294
Geliştirebilirlik.....	294
Süreklilik.....	295
Güvenirlilik.....	295
Tutumluluk.....	295
Yalınlık	295
Eğitim Planlamasının Özellikleri	297
Eğitim Planlaması Uzun Bir Dönemi Kapsamalıdır.....	297
Eğitim Planlaması, Toplumsal ve Ekonomik Kalkınma Planlarıyla Bütünleşmelidir	298
Eğitim Planlaması, Eğitim Sistemini Bir Bütün Olarak Almalı ve Kapsamalıdır	298

Eğitim Planlaması, Eğitimsel Gelişmenin Nitel ve Nicel Yönleriyle İlgilenmelidir.	299
Eğitim Planlaması, Eğitim Yönetiminin Ayrılmaz Bir Parçası Olmalıdır.....	299
Eğitim Planlaması Esnek Olmalıdır.....	299
ÖZET	300
KAYNAKLAR.....	301

11. BÖLÜM EĞİTİMDE PLANLAMA MODELLERİ VE TEKNİKLERİ

Hazırlık Soruları.....	303
GİRİŞ.....	303
Eğitim Planlaması.....	304
Eğitim Planlaması ve Ekonomi.....	306
Eğitim Planlaması Modelleri	307
Toplumsal İstem/Talep Modeli.....	307
İnsan Gücü Gereksinimleri Modeli	310
Girdi-Çıktı Modeli	313
Getiri Oranları Yaklaşımı.....	314
Sentetik Eğitim Planlaması	314
Doğrusal Programlama Modeli.....	315
Uluslararası Karşılaştırmalar Modeli.....	315
Stratejik Planlama Modeli	316
Edim (Performans) Programı.....	319
Planlama Teknikleri	321
1. Eylem Planlaması	321
2. Taktik Planlama.....	321
3. Operasyonel Planlama.....	321
4. Varsayım Temelli Planlama	321
5. Beklenmedik Durum Planlaması.....	321
Eğitim Planlaması Modelleriyle İlgili Değerlendirme.....	322
ÖZET	323
KAYNAKLAR.....	324

12. BÖLÜM

EĞİTİMDE KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASILAŞMA

Hazırlık Soruları	327
GİRİŞ.....	327
Küreselleşme	328
Küreselleşmenin Boyutları	330
Ekonomik Boyut.....	330
Siyasi/Güvenlik Boyutu	331
Teknolojik/İletişimsel Boyut.....	332
Çevresel/Demografik Boyut	333
Kültürel Boyut.....	333
Eğitimsel Boyut.....	334
Eğitimde Küreselleşme	334
Küreselleşme ve Uluslararası Örgütlenmeler.....	338
Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)	340
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD).....	341
Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı (OPEC)	341
IMF,	341
Avrupa Birliği.....	342
Birleşmiş Milletler Teşkilatı.....	342
Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)	343
Uluslararasılaşma	344
Eğitimde Uluslararasılaşma	345
Üniversite Araştırma Performansı	352
Eğitim Programı Yeterliği.....	353
Uluslararası Bağlantılar	353
Öğrenci Desteği	353
Şehir Yeterliği.....	354
ÖZET	356
KAYNAKLAR.....	358

13. BÖLÜM TÜRKİYE'DE EĞİTİM PLANLAMASI

Hazırlık Soruları	361
GİRİŞ	361
Eğitim Planlamasının Yasal Temelleri ve Birimleri	362
Milli Eğitim Şûralarının Yasal Temelleri ve Birimleri	362
Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunlar veya Kanun Hükmünde Kararnameler	363
Milli Eğitim Temel Kanunu	363
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Hakkında Yönetmelikler	364
Milli Eğitim Şûrası Yönetmeliği	364
Kalkınma Planlarının Yasal Temelleri ve Birimleri	364
Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları	365
Devlet Planlama Teşkilatının Kurulması Hakkında Kanun	365
Strateji ve Bütçe Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ..	366
Kalkınma Planlarının Yürürlüğe Konması ve Bütünlüğünün Korunması Hakkında Kanun	367
Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu	367
Eğitim Planlaması Hakkında Diğer Yasal Temeller ve Birimler	368
İlköğretim ve Eğitim Kanunu	368
Yükseköğretim Kanunu	368
Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim ve Öğretim Çalışmalarının Planlı Yürütülmesine İlişkin Yönerge	368
Milli Eğitim Şûralarında ve Öncesinde Eğitim Planlaması	369
Milli Eğitim Şûraları Öncesinde Eğitim Planlaması	369
Telif ve Tercüme Heyeti	369
Birinci Maarif Kongresi	369
Heyet-i İlmiye Çalışmaları (Toplantıları)	369
Milli Eğitim Şûralarında Eğitim Planlaması	370
Kalkınma Planlarında Eğitim Planlaması	374
Hükümet Programlarında Eğitim Planlaması	377
ÖZET	380
KAYNAKLAR	382

14. BÖLÜM OKULA DAYALI PLANLAMA VE EKONOMİ

Hazırlık Soruları	385
GİRİŞ	386
Eğitim Planlamasında ve Ekonomisinde Merkezi ve Ademi Merkeziyetçi Yaklaşımlar	387
Okullardaki Planlama Uygulamaları	390
Okul Stratejik Planları	390
Stratejik Planların Kavramsal Çerçevesi.....	391
Okullarda Stratejik planlama uygulama örnekleri.....	393
Stratejik Planlama Değerlendirme Ölçütleri	397
Okul Stratejik Planlarında Karşılaşılan Sorunlar	397
Okulda Öğretim Etkinliklerinin Planlanması ve Günlük Ders Planları.....	398
Öğretmenlerin Planlama Yeterlikleri.....	400
Planlama ve Ekonomi İlişkisi.....	401
Okula Dayalı Planlama ve Bütçeleme İlişkisi	402
Farklı Ülkelerdeki Okullara Yönelik Finansman Sistemleri	404
Okul Bütçesi ve Harcamalarının Yasal Dayanakları	408
Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Eğitim Harcamaları Bilgi Yönetim Sistemi (TEFBİS) Sistemi	410
Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Kapsamında Okullara Yönelik Uygulamalar	411
Okul Bütçesinin Yönetiminde Okul Aile Birlikleri.....	412
Okul Bütçesinin Yönetimiyle İlgili Diğer Kurullar	414
Okul Yöneticilerinin Bütçeyi Yönetme Yeterliği.....	415
ÖZET	417
KAYNAKLAR.....	417

15. BÖLÜM TÜRKİYE’DE CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKALARI

Hazırlık Soruları	421
GİRİŞ	421
Türk Eğitim Politikasında Cumhuriyet Sonrası Dönemler	423
Cumhuriyetin İlk Yıllarında Uygulanan Eğitim Politikaları ve Genel Özellikleri (1923-1946)	424
Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Önemi	425
Harf İnkılabı	427

Yabancı Uzmanlar	428
Albert Malche ve Üniversite Reformu	431
Köy Enstitüleri	432
Çok Partili Dönemle Birlikte Uygulanan Eğitim Politikaları (1946-1960).....	434
Planlı Dönemle Birlikte Uygulanan Eğitim Politikaları (1960-1980).....	436
12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ve Neoliberal Ekonomik Politikalar Doğrultusunda Uygulanan Eğitim Politikaları 1980- 2002	438
Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümetleri Dönemi Uygulanan Eğitim Politikaları 2002-2020.....	442
Türk Milli Eğitim Sistemine Dijitalleşme Politikaları.....	447
Yükseköğretimde Yaşanan Gelişmeler.....	449
ÖZET	450
KAYNAKLAR.....	451

16. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE EĞİTİMDE FİNANSMAN VE PLANLAMA SORUNLARI

Hazırlık Soruları	457
GİRİŞ.....	457
Finansman Sorunları	458
Türkiye'de Eğitimde Finansman sorunlarının Tarihsel Süreci	458
Okul Öncesi Eğitimde Finansman Sorunları:	464
İlköğretimde Finansman Sorunları:.....	467
Ortaöğretimde Finansman Sorunları	469
Yükseköğretimde Finansman Sorunları:.....	471
Planlama Sorunları.....	473
Türkiye'de Eğitimde Planlama Sorunlarının Tarihçesi	473
Cumhuriyetin İlk Yıllarında Planlama Sorunları.....	475
1950-80 Yılları Arasında Planlama Sorunları.....	477
1981-2000 Yılları Arasında Planlama Sorunları.....	479
2000 Yılından Sonra Planlama Sorunları.....	481
ÖZET	483
KAYNAKLAR.....	484
Yazarlar Hakkında.....	487

1. BÖLÜM

EĞİTİM EKONOMİSİNE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

Prof. Dr. Muhammed TURHAN - *Fırat Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0003-4077-6471

Arş. Gör. Dr. Yusuf Celal EROL - *Fırat Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0001-8588-3137

Hazırlık Soruları

1. Ekonomi ve eğitim ekonomisini tanımlayınız.
2. Eğitim ve ekonomi arasındaki ne gibi ilişkiler vardır? Analiz ediniz.
3. Beşeri sermaye kavramını tanımlayınız. Eğitim ve beşeri sermaye arasındaki ilişkiyi analiz ediniz.
4. Üretim faktörleri nelerdir? Üretim faktörleri eğitime nasıl uygulanabilir? Açıklayınız.
5. Talep ve arz, eğitim talebi ve eğitim arzı kavramlarını açıklayınız. Eğitim talebi ve arzının özelliklerini belirtiniz.
6. Eğitimin yatırım ve tüketim özelliklerini açıklayınız.

GİRİŞ

Eğitim, anne karnından başlayarak insanın son nefesini verene kadar hayat boyu öğrenmesi ve öğretilmesiyle devam eden bir süreçtir. Eğitim, bireylerin bilgi, beceri ve yeteneklerini artırır, anlama ve yorumlama yeteneği kazandırır. Eğitim, ülkenin ilerlemesi, ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyinin yükselmesi ve toplumun refah seviyesinin artmasına büyük katkı sağlar (Pamuk ve Bektaş, 2014). Bireylerin davranışlarında kalıcı izli davranış değişiklikleri meydana getirir. Bireylerde yaşanan pozitif değişimler bireylerden müteşekkil olan toplumun da gelişmesine sebep olur.

Eğitim ve öğretim, ulusal ekonomilerin mevcut rekabet gücünü açıklamanın ve gelecekteki rekabetçiliğin sağlanmasının anahtarıdır. 21. Yüzyıl dünya ekonomisinde ulusal ekonomiler, kabul edilebilir malların üretiminde rekabet etmekte ve modern teknolojiler sayesinde çok çeşitli hizmetler sunmaktadır (Dustmann, Fitzenberger ve Machin, 2007). Günümüz modern dünyasında öğrenmek ve her yeni günün bir önceki güne göre bilgi ve tecrübe hazinesinin artırılması büyük bir önem arz etmektedir. Devletler ve toplumlar, başkaları tarafından üretilen bilgileri edindikleri ve bilgi ürettikleri sürece rekabet güçlerini ve refah seviyelerini arttırabilmektedirler. Bilgi çağı olarak nitelendirilen 21. yüzyılda bilgi, toplum ve devletlerin hayatlarını devam ettirebilmeleri için temel bir ihtiyaç haline almıştır. Bilgiyi edinmek için de devletler, uzun vadeli bir bakış açısıyla eğitime yatırım yapmakta ve vatandaşlarına çeşitli sürelerde değişen zorunlu eğitimler vermektedirler. Bunun yanı sıra bireylerin ilgi ve istidatlarına göre değişen miktarda ileri eğitim olanaklarından yararlanmaları için mekanizmalar üretmektedir.

Eğitim, meyvesini hemen vermeyen, sabırla ve azimle devam edilmesi sonucu ekonomik ve toplumsal kalkınmaya katkı sağlayan bir yatırımdır. Bu yatırım, ciddi altyapı gerektirmektedir. Bu nedenle, devletler bütçelerinin önemli bir bölümünü vatandaşlarına çağdaş ve nitelikli bir eğitim verebilmek için harcamaktadırlar. Bu yaptıkları uzun vadeli yatırımların geri dönüşünü de nitelikli bireyler, kalkınmış toplum, istihdam, teknoloji, üretim, kişi başına yüksek gelir, sürdürülebilir kalkınma ve refah olarak almaktadırlar.

Devletler, eğitime yatırım yaptıkları gibi bireyler de çeşitli amaçlarla eğitime yatırım yapmaktadırlar. Bireyler aldıkları eğitim sayesinde, kültürlenirler, içinde yaşadıkları topluma uyum sağlarlar, meslek edinirler ve sosyalleşirler. Eğitimin ekonomiyle ilişkisi de burada başlamaktadır. Bu nedenle eğitim, hem gelecekte daha fazla fayda üretmesi beklentisiyle ele alınan bir yatırım, hem de bireylerin ihtiyacını karşılaması ve kişisel tatmin sağlaması yönüyle de tüketim malı özellikleri göstermektedir. Ekonomi bilimiyle eğitim bilimi birbirleriyle karşılıklı ilişki içindedirler. Eğitim ekonomisinde bu karşılıklı ilişkileri incelemektedir.

Bu bölümde ekonomi ve eğitim ekonomisine ilişkin temel kavram ve tanımlar ele alınmaktadır. Ekonominin tanımı ve ekonomiyle ilgili temel kavramlar ele alındıktan sonra, eğitim ekonomisinin tanımı ve amaçları, eğitimle ekonomi arasındaki ilişkiler, eğitimde arz ve talep ve üretim faktörleri ile eğitimde üretim süreci analiz edilmiştir.

Ekonominin Tanımı

İktisat teorisinde, bir bedel ödenerek elde edilebilen bütün kaynaklar kıt kaynak olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer ifadeyle, toprak, güneş, hava gibi doğal ve serbest kaynaklar dışında kalan kaynaklara bir bedel ödenerek erişilebilir. Diğer yandan, insanın ihtiyaçları sınırsızdır. Ekonomi veya iktisat biliminin teorik temelini, sınırsız ihtiyaçlara karşılık, bu ihtiyaçları karşılayacak kaynakların kıt olması problemi oluşturmaktadır. Bu nedenle, insan ihtiyaçlarının olabilecek en yüksek düzeyde karşılanacağı, ama kıt kaynakların en rasyonel şekilde kullanılacağı bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Böyle bir noktadan yola çıkan ekonomi, kıt kaynakların insan ihtiyaçlarını karşılamak üzere nasıl kullanılacağını inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktadır.

Ekonominin birçok tanımı yapılmıştır. Bir tanıma göre ekonomi, toplumda yaşayan insanların ihtiyaçlarının karşılanması için toplumun sahip olduğu kaynakların nasıl kullanılması gerektiği, hangi mal ve hizmetin üretileceği, mal ve hizmetlerin nasıl üretileceği, kimin için ve kim tarafından üretileceği sorularına yanıt arayan bir bilim dalıdır (Erdoğan ve Orhan, 2013). Başka bir tanıma göre ise ekonomi, kıt kaynakları yönetme bilimidir (Gümüş ve Şişman, 2014). İnsanın sınırsız ihtiyaçlarının giderilmesi ekonominin en temel konularından biridir (Bildirici, 2017). Ayrıca ekonomi bilimi, toplumların ekonomik olarak nasıl büyüyebileceğini ve bu büyümeyi devamlı olarak sürdürerek kalkınmayı nasıl sağlayabileceğini araştırmaktadır. Ekonomik kalkınma ise, toplumdaki gelir dengesizliklerinin ve işsizliğin azaltılması, ekonomik ve sosyal kurumların modernleştirilmesini vurgulayarak ekonomik, sosyal ve siyasal alanları kapsamaktadır (Seyidoğlu, 2006).

İnsangücü ve insangücü dışındaki kaynaklarını yönetmek, bir toplumun en önemli konularından biridir. Uluslararası düzeyde ekonomik ve sosyal olarak varolmak ve refah düzeyini artırmak isteyen toplumlar, varolan kaynaklarını en iyi şekilde yönetmek zorundadır. Yunanca kökenli olan ve “ev, çiftlik idaresi” anlamına gelen ekonominin bilim dalı olarak çalışma alanı; tüketim, üretim, gelir, paylaşım, kalkınma, büyüme, arz, talep gibi kavramları inceleyerek mikro düzeyde bir örgütün, makro düzeyde ise devletin eldeki kaynakları tam, etkin ve verimli şekilde nasıl kullanılacağıdır.

Başka bir bakış açısına göre; ekonomi bir tercih bilimidir. Yukarıda ifade edilen kıt kaynakların nasıl kullanılacağına ilişkin farklı seçenekler bulunuyorsa, bu seçeneklerden en faydalı olanını tercih etmek gerekmektedir. Bu nedenle, kaynakların tahsisinde tercih yaparken ihtiyacın niteliği, ihtiyacın şiddeti, kişinin veya